

HET BEGRIPPENSPEL

- een filosofisch gezelschapsspel voor 2 tot 10 spelers -

Welkom bij het Begrippenspel

Het Begrippenspel is een filosofisch gezelschapsspel voor 2 tot 10 personen dat gespeeld kan worden onder leiding van een filosofisch practicus. Het doel van het spel is de spelers aan het denken te zetten over de begrippen die ze hanteren. *Zonder voorbereiding op het spel door alle spelers kan het spel niet gespeeld worden.* Je bereidt je voor door deze spelregels te lezen en door een onderzoek in te stellen naar een begrip naar keuze, teneinde tot een definitie van dit begrip te komen. Hoe je dit begripsonderzoek uitvoert kun je verderop lezen, aan het einde van de spelregels.

Het Begrippenspel is een werkvorm die is ontstaan tijdens de zomerschool voor filosofisch practici¹ die plaatsvond in de zomer van 2020 onder leiding van Harm van der Gaag². Tijdens deze zomerschool besteedde hij veel aandacht aan begripsonderzoek als onderdeel van onze werkwijze. Door de combinatie van mijn liefde voor het Woordenboekspel³ en mijn enthousiasme voor begripsonderzoek, ontstond bij mij het idee voor een spel dat in de vorm lijkt op het Woordenboekspel en inhoudelijk aansluit bij de dienst die wij als practici aan bezoekers van onze praktijken aanbieden: het begeleiden van de ontwikkeling van hun denken. Tijdens de zomerschool hebben mijn collega's en ik veel plezier beleefd aan het testen van dit spel. En ja, ik geloof dat we er ook iedere keer wat wijzer van zijn geworden.

Het Begrippenspel is niet zomaar een spel: het vraagt veel inzet van de spelers om zich in de voorbereiding over te geven aan het individuele begripsonderzoek en om tijdens het spel na te blijven denken over de definities die door de andere spelers geformuleerd worden. Maar wanneer je deze inzet toont, zul je ontdekken hoeveel plezier er beleefd kan worden aan het actief bezig zijn met denken, alleen én in gezelschap.

Ik wens alle spelers van dit spel veel plezier en wijsheid toe!

Margit Vegter, filosofisch practicus Bedrijf de Wijsheid

¹ Het Gilde van Filosofisch Practici, www.gildefp.nl

² Grondlegger van de werkwijze gehanteerd door filosofisch practici

³ Aldert Walrecht – MoosMedia 2010 (www.moosmedia.nl)

Benodigheden

Eén potlood⁴, velletje papier en definitie per speler (zie voorbereiding)
Eén filosofisch practicus als spelleider

Vorbereiding

Bereid je voor op het Begrippenspel door een onderzoek in te stellen naar een begrip naar keuze. Trek hier minimaal een uur voor uit. Hou het begrip dat je hebt gekozen *strikt geheim* voor de andere spelers! Zie ook de uitleg van begripsonderzoek verderop.

Spelverloop

De filosofisch practicus verwelkomt de spelers bij het spel. De filosofisch practicus kan besluiten om voorafgaand aan het spel stil te staan bij de voorbereiding die heeft plaatsgevonden. Bijvoorbeeld door iets uit te leggen over begripsonderzoek of door de spelers te vragen hoe hun voorbereiding is verlopen.

Hierna start het spel.

De eerste speler leest op verzoek van de filosofisch practicus de definitie voor die hij of zij heeft geformuleerd van het begrip waarnaar hij of zij onderzoek heeft gedaan. Op verzoek leest de speler de definitie nogmaals voor. Alle andere spelers krijgen nu twee minuten de tijd om te raden van welk begrip ze zojuist de definitie hebben gehoord. Dit begrip schrijven ze op.

Voor de speler die de definitie heeft voorgelezen volgt nu het spannendste gedeelte! De andere spelers zullen nu één voor één het begrip noemen waarvan zij menen dat het zojuist is gedefinieerd. Het is belangrijk dat je goed oplet welke begrippen er worden genoemd en die eventueel noteert. Hier kan mogelijk materiaal inzitten voor het aanscherpen van je definitie in de volgende ronde. Wanneer iedereen een begrip genoemd heeft, laat je de andere spelers weten of je begrip door *iedereen* geraden is of *niet door iedereen*. Dit laatste is ook wat er gezegd moet worden wanneer niemand het begrip geraden heeft: "Mijn begrip is niet door iedereen geraden."

Alleen wanneer iedereen het begrip geraden heeft, mag je op dit punt al onthullen welk begrip je gedefinieerd had (wat dan niet meer echt nodig is, iedereen heeft het immers geraden). Hiermee is de beurt van de eerste speler voorbij.

Wanneer alle spelers aan de beurt zijn geweest, kan de filosofisch practicus kiezen voor een tweede ronde.

⁴ "Denkers schrijven met potlood," Harm van der Gaag

Tweede ronde (optioneel)

Alle spelers krijgen tien minuten de tijd om *in stilte* hun definitie zo mogelijk te verbeteren. Daarna presenteren ze deze al dan niet gewijzigde definitie aan de andere spelers, die opnieuw mogen raden welk begrip bedoeld is. In deze ronde maakt iedere speler aan het einde van zijn of haar beurt aan de groep bekend welk begrip hij of zij heeft onderzocht.

Einde spel

Het spel is afgelopen wanneer alle spelers aan de beurt zijn geweest met het voorlezen van een definitie, het in ontvangst nemen van de geraden begrippen en het onthullen van het begrip waarnaar zij een onderzoek hadden ingesteld. Indien gewenst volgt hierna een puntentelling.

Aanvullende regels

- Nadat een speler een definitie heeft voorgelezen, mogen er geen vragen over het begrip gesteld worden aan deze speler;
- De filosofisch practicus doet niet mee met het raden van de begrippen (althans niet hardop);
- De filosofisch practicus kan op ieder moment de spelers aanzetten tot reflectie op de gevormde definities en het verrichte begripsonderzoek. Deze reflectie is de eigenlijke winst van het spel.

Puntentelling

Waarschuwing: de puntentelling heeft alleen een waarde als spelelement en voegt aan het filosofische gehalte van het begrippenspel niets toe! Het formuleren van een goede definitie betekent lang niet altijd dat het begrip door de andere spelers geraden wordt. Andersom betekent het raden van het begrip niet per se dat het goed gedefinieerd werd. Om deze reden moet er laconiek met de puntentelling worden omgesprongen.

Hier is evengoed een systeem van puntentelling, voor wie daar plezier in heeft:

- o Een punt voor iedere keer dat je begrip wordt geraden;
- o Een punt voor iedere keer dat je een begrip van een andere speler raadt;
- o Honderd punten voor de voorbereiding!

Het Begrippenspel – de voorbereiding

Je bereidt je voor op het Begrippenspel door een individueel begripsonderzoek in te stellen. Bij begripsonderzoek probeer je te achterhalen wat een begrip precies inhoudt en dit als definitie te formuleren.

Waarom begripsonderzoek?

Bezoekers komen naar een filosofische praktijk omdat ze beter willen leren denken, over een specifieke kwestie of überhaupt. Begripsonderzoek is een doeltreffende manier om jezelf met de inhoud van je denken te confronteren, de grenzen ervan op te zoeken en voorbij die grenzen te gaan. Een manier, kortom, om beter te leren denken.

Hoe formuleer je een definitie?

“De definitie van een begrip drukt de begripskenmerken, zijn algemene aard en daarnaast zijn bijzonderheid uit, waardoor het zich van andere voorwerpen die dezelfde algemene aard hebben onderscheidt”⁵.

1. De begripskenmerken

Stel dat je het begrip ‘troost’ wilt definiëren. Eerst ga je op zoek naar een aantal begripskenmerken, ofwel eigenschappen van het begrip. Zo is troost iets wat plaatsvindt tussen twee of meer personen. En kan er alleen sprake zijn van troost wanneer er sprake is van verdriet bij minimaal een van deze personen (je kan iemand niet troosten als hij of zij niet verdrietig is). Er zijn verschillende manieren om iemand te troosten, bijvoorbeeld door iets te zeggen of te doen (een knuffel geven of een traan drogen). Bovendien kun je iemand alleen troosten wanneer hij of zij zich laat troosten: er is zowel een troost-gevende als een troost-ontvangende persoon nodig.

2. Algemene aard

Een begrip maakt altijd onderdeel uit van een familie van begrippen. De begrippen die tot deze familie behoren, hebben dezelfde algemene aard. Nadat je een aantal kenmerken van het begrip hebt ontdekt (niet per se alle), ga je op zoek naar familieleden. In het geval van het begrip ‘troost’ kom je op begrippen als ‘compassie’, ‘begrip’ of ‘aanmoediging’ uit. Vraag je nu af wat deze begrippen met elkaar gemeen hebben, om tot de algemene aard van je begrip te komen. In het geval van troost en zijn familieleden: het zijn uitingen van betrokkenheid op een ander.

⁵ Zomerschool filosofisch practici 2020, Harm van der Gaag parafraseert G.W.F. Hegel

3. Bijzonderheid

Wanneer je eenmaal hebt benoemd wat voor soort begrip het is (de algemene aard), kun je uitzoeken hoe dit begrip zich onderscheidt van de familieleden. Hoe is 'troost' anders dan 'aanmoediging'? Door zowel de algemene aard van een begrip als zijn bijzonderheid uit te drukken, kom je tot een definitie van het begrip. De volgende structuur voor definities kun je gebruiken tijdens het begripsonderzoek:

$X = \text{een soort } Y \text{ waarvoor geldt } Z_1, Z_2, Z_3 \text{ enzovoorts}$

Hierbij is X het te definiëren begrip, Y zijn algemene aard (de familie waartoe het begrip behoort) en Z zijn bijzonderheid (waarmee het zich van andere familieleden onderscheidt). De eerder genoemde begripskenmerken komen in de definitie niet voor, maar vormen een opstapje naar het formuleren ervan.

Voorbeeld 1: troost = een uiting van betrokkenheid op een ander, waarbij je het verdriet van een ander erkent

Voorbeeld 2: zuiverheid = een eigenschap die iets zegt over de samenstelling van een stof, waarbij alleen het eigenlijke element aanwezig is

Voorbeeld 3: streng = een eigenschap van een persoon die aanspoort tot een strikte naleving van de gegeven opdracht of regel

Let wel: dit zijn geen volmaakte definities en daarmee juist realistische voorbeelden van definities die tijdens het Begrippenspel kunnen worden ingebracht.

Hoe kies je een begrip?

Het gaat in het Begrippenspel (net als in de spreekkamer van de filosofisch practicus) om het ontwikkelen van je denken. Welk begrip je daarvoor precies onder de loep neemt is niet het belangrijkste. Het is een oefening. Dat gezegd hebbende, kan het interessant zijn om een begrip te kiezen dat je veel hanteert en dat je nog niet eerder hebt onderzocht. Een begrip waarvan je de betekenis bekend veronderstelt. Maar misschien is dat wel onterecht...

Kijk eens welke begrippen je veel gebruikt als je denkt over onderwerpen die voor jou van belang zijn. Hoor je jezelf bijvoorbeeld regelmatig "Het is niet eerlijk" zeggen? En heb je je nooit echt afgevraagd wat je onder 'eerlijk' verstaat? Dan is dit een geschikt begrip: hoog tijd om het eens goed te bekijken.

Het is ook interessant om een begrip te onderzoeken dat vaak voorbij komt in een groep waar je deel van uitmaakt. Bijvoorbeeld op je werk, in je familie of in een vriendengroep.

Hoe begin je met je onderzoek?

Door te beginnen. Dat klinkt flauw, maar het is een serieuze aansporing. Ook hier geldt: het voornaamste is *dát* je begint, dat je oefent, dat je je hersenen kraakt over een begrip. Ook als het niet meteen iets lijkt op te leveren, je geen geniale inzichten of geraffineerde definities te binnen schieten. Het is bij 'beginnen' namelijk *per definitie* zo dat je nog niets hebt gedaan. Behalve het belangrijkste: beginnen.

Trek tijd uit voor je begripsonderzoek. Misschien moet je er vaker dan eens voor gaan zitten. Zorg dat je papier en potlood voor je hebt liggen, zodat je je bevindingen kunt opschrijven en teruglezen. Confronteer jezelf met het lege vel dat voor je ligt, met het gegeven dat je het (nog) niet weet en blijf daarbij. Schrijf de vraag "Wat is X?" op, met als X je begrip naar keuze.

En als je denkt "Dat weet toch iedereen, wat X is"? Schrijf het dan maar eens op! Je zult ontdekken dat het makkelijker lijkt dan het is.

En vervolgens?

Als je lang genoeg je aandacht richt op de vraag die je hebt opgeschreven, komt er vanzelf iets. Je zult niet meteen op een definitie stuiten. Mogelijk herinner je je eerst allerlei situaties waarin er volgens jou sprake was van X. Of iets wat iemand eens over X heeft gezegd schiet je te binnen. Noteer deze associaties, maar bedenk dat je op zoek bent naar wat het begrip *is*, niet naar hoe het begrip zich in bepaalde situaties voordoet of welke mening je hebt over het begrip. Voorbeelden, synoniemen, eigenschappen van, voorwaarden voor of associaties met het begrip zijn nog geen definities van het begrip.

Al deze ontdekkingen kunnen je echter wel helpen in je onderzoek, door je telkens weer af te vragen wat ze je vertellen over de aard van het begrip:

- 'X heeft te maken met A', is evenmin een definitie. Vraag jezelf af wat dan precies de relatie is tussen X en A;
- Een begrip dat lijkt op X kan je helpen bij het vinden van de algemene aard van het begrip (Y), doordat je op een familielid bent gestuit. En door jezelf af te vragen hoe X precies verschilt van zijn familielid, ontdek je mogelijk iets over zijn bijzonderheid (Z);

- Vraag je ook eens af wat het tegenovergestelde is van X en ook van zijn familieleden;
- Wanneer je iets ontdekt over een eigenschap van het begrip, vraag je dan af of deze eigenschap *per definitie* geldt of niet én of deze eigenschap specifiek is voor dit begrip, of voor andere begrippen net zo goed geldt;
- Wanneer je op een voorwaarde voor X stuit (bijvoorbeeld: er kan alleen sprake zijn van troost, indien er verdriet is), vraag je dan af of die voorwaarde in de definitie een plek verdient;
- Soms kan het woord waarmee het begrip wordt aangeduid ook aanwijzingen geven over de betekenis ervan (bijvoorbeeld: geeft het woord 'grijpen' aanwijzingen voor de betekenis van 'begrijpen?');
- Let op: het begrip zelf mag in de definitie van het begrip niet voorkomen!

Waarschuwing: wend je niet tot een woordenboek of het internet om te kijken of je het 'bij het rechte eind' hebt! Woordenboeken zijn, net als jouw begripsonderzoek, een weerslag van denkende mensen die geprobeerd hebben de aard van het begrip te vangen in woorden. Bij begripsonderzoek en bij het Begrippenspel gaat het erom dat je zélf nadenkt.

Wanneer stop je?

Goeie vraag, het kan misschien altijd wel beter. Het Begrippenspel geeft je de gelegenheid om je definitie te toetsen en eventueel te verbeteren. Het gaat er niet om dat je het 'in een keer goed hebt', maar dat je telkens wat wijzer wordt. Uiteindelijk gaat het dus ook niet om die ene definitie of dat ene begrip, maar om te leren kritisch te kijken naar je eigen denken.

Wil je wat extra tijd en aandacht besteden aan de voorbereiding? Je kunt altijd een filosofisch gesprek boeken in de spreekkamer van een filosofisch practicus bij jou in de buurt, dé plek om beter te leren denken.

Veel succes bij de voorbereiding!

Auteur: Margit Eelbren Vegter

Datum: oktober 2020

Deze spelregels zijn mede dankzij de inbreng van Harm van der Gaag tot stand gekomen (www.denkdieper.nl).

Wil je als filosofisch practicus het Begrippenspel met groepen gaan spelen? Van harte welkom! Gebruik dan wel dit ongewijzigde document om de spelers te informeren over de spelregels, door naar de meest recente versie op mijn website te verwijzen. Dit document mag niet als bijlage verspreid worden.

Heb je vragen over het spel of wil je het een keer samen met anderen spelen? Aarzel dan niet om contact op te nemen!

Filosofische praktijk Bedrijf de Wijsheid | www.bedrijfdewijsheid.nl

